

14.02.24.

7-А-Б

Історія України

вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Кочові народи степів України X – XIII ст.

Мета уроку: закріпити набуті знання учнів з історії Русі-України; познайомити з кочовими народами, що проживали на території України, визначити вплив кочових народів на становище Русі; вдосконалити вміння учнів працювати з історичною картою; візуальними джерелами, удосконалювати знання хронології, термінології, виховувати любов і повагу до нашої історії.

Актуалізація опорних знань

- *Назвіть найбільші 5 князівств Київської Русі
- *Назвіть основні причини роздробленості Київської Русі?
- *Яке з удільних князівств першим відокремилось від Русі-України?
- *Центром Волинського князівства було місто
- *Що було найважливішою галуззю економіки Галицького князівства

Мотивація навчальної діяльності

Вивчення нового матеріалу

Словникова робота (запишіть у зошит)

Зимовище — сезонні поселення кочових народів, де вони мешкали у зимовий період, коли не здійснювали кочівель.

Каганат — форма ранньофеодальної держави у тюрків, термін утворено від **«каган»** — титула глави держави у давніх тюркських народів (авар, печенігів, хозар).

Хронологічний ланцюжок

Степ з глибокої давнини став притулком кочівників. Формуючись в монгольських, середньоазійських і алтайських степах різні етнічні та племінні кочові об'єднання хвилями набігали на північний берег Чорного моря. Рухливі кочівники - вершники стали справжньою загрозою для всіх оточуючих їх племен, народів і держав. Недостатня кількість пасовищ при розростанні стад, а також бажання поживитися за рахунок багатих землевласників спонукали кочівників не тільки вести з сусідами грабіжницькі спустошливі війни, а й вирушати в далекі тисячокілометрові походи для завоювання нових земель.

Першою кочовою державою доби Середньовіччя, що включала терени сучасної України, був Хозарський каганат (середина VII-X ст.). До його складу входили

приазовський, почасти причорноморський степи і більша частина Кримського півострова. Літопис свідчить, що слов'янські племена полян, сіверян і деревлян сплачували данину хозарам. Перші київські князі також мусили сплачувати хозарам данину. Саме бажання позбутися залежності й підштовхнуло їх до війни з Хозарським каганатом. Перемігши у 965 р., русичі перестали бути хозарськими данниками, проте спустілий степ відкрив шлях на Русь ордам печенігів.

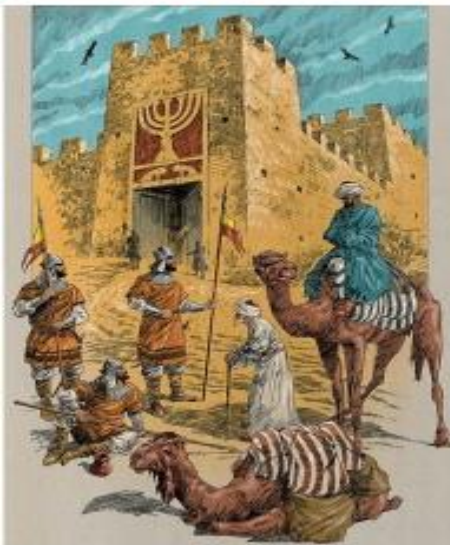
Синтез думок

З іменем якого руського князя пов'язаний сюжет картини А. М. Булдакова «Розгром Хозарії» ?

- Які наслідки для Русі мали події, відображені на картині?

Основні заняття:

- Каганат багатів завдяки міжнародній транзитній торгівлі, адже хозари контролювали основні торговельні шляхи, які зі Сходу й Візантії вели на землі балтів, фінів та слов'ян.
- У містах бурхливо розвивалося ремісництво, а в провінціях - землеробсько-скотарське господарство.

Перемігши у **965 р.**, русичі перестали бути хозарськими данниками, проте спустілий степ відкрив шлях на Русь ордам печенігів.

Упродовж X - першої третини XI ст. Русь воювала зі степовими сусідами, а печенізькі орди підходили до самого Києва. За свідченням літописів, 972 р. печеніги на чолі з ханом Курею у засідці біля Дніпрових порогів розбили загін Святослава. У цьому бою наклав головою і київський князь.

Печеніги.

- Перша згадка про печенігів у руських літописах датується **915 р.**

За часів князювання якого давньоруського князя це відбулося?

Пригадайте:

- **Печеніги** не застосовували ні щитів, ні списів, користуючись переважно луками. Їхня легка кіннота перемогала завдяки ефекту раптовості - саме тому їх часто називали «**летючими людьми**».

Наприкінці **X ст.** зародилася нова форма захисту - спорудження високих і довгих дерево-земляних стін-укріплень («Змієві вали»), які тяглися кількома смугами, відділяючи руське порубіжжя від Степу.

У **1036 р.** печеніги зазнали нищівної поразки від **Ярослава Мудрого** під стінами Києва. Частина розгромлених кочовиків перемістилася за Дунай, а звідти - на Балкани.

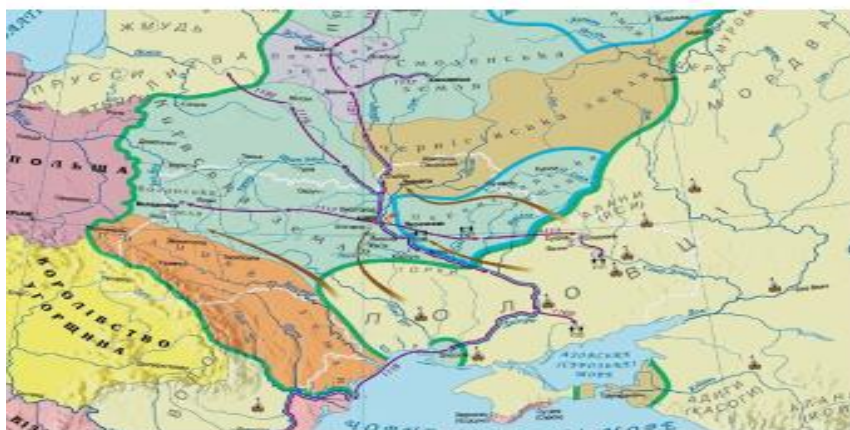

Хвилинка відпочинку. Гімнастика для очей

https://youtu.be/u_fLRqqJ59E?si=uANSHgRkLIGVwBpf

Словом «половець» у руських джерелах позначали тюркські племена кипчаків. Вийшовши у IX ст. з теренів сучасних Киргизстану й Казахстану, вони спершу витіснили печенігів із Приуралля, а в першій половині XI ст. розпочали наступ на Причорномор'я. Печеніги, відступаючи під тиском половців, попросили захисту київського князя. Тож після 1060 р. їм дозволили оселитися на прикордонні Київської та Переяславської земель. За це печенізька кіннота служила у війську київського князя.

Половецький степ (Дешт-і-Кипчак) – близько 1060 – близько 1220 рр.

У другій половині XI ст. біля кордонів Русі з'явилися кочові племена половців.

За такою захисною лінією зі «своїх» кочовиків пролягало безмежне Половецьке поле (Дешт-і-Кипчак), що розпросторилося від Волги до Дунаю. Ця територія була розподілена між окремими родами. Кожен із них кочував у певних межах, облаштовуючи тут постійні укріплені зимовища.

Від початку Русь і Половецький степ часто воювали між собою. За доби роздробленості Русі-України половецькі хани дедалі частіше втручалися у внутрішні справи Русі, родичаючись із князівськими родами.

До початку XIII ст. половці здійснили більш ніж сорок великих походів на Русь, під час яких руські землі зазнавали нещадних розорень і людських втрат. Половці щоразу забирали з собою чимало полонених.

Робота з візуальними джерелами

Половецькі баби («боввани») - намогильні кам'яні статуї половців, пам'ятки мистецтва IX—XIII ст. До наших днів збереглося понад дві тисячі кам'яних статуй, розміщених переважно на Півдні України.

Робота з підручником: стор. 103-104

У VI ст. Візантія поширила вплив на Боспорське царство, перетворивши його на великий торговельний центр імперії. Упродовж VII—XIII ст. Боспор сплачував данину хозарам, а згодом перебував у складі Тматороканського руського князівства й Трапезундської імперії. З початку XIV ст. перетворився на генуезьку торговельну колонію.

У IX ст. на південному узбережжі Криму Візантія створила спеціальну військову округу - фему Клімата, яка мала обороняти візантійські території з боку причорномських степів. Округа проіснувала до початку XIII ст.

Узагальнення. Систематизація. Рефлексія.

Перегляньте відео: https://youtu.be/Y_5el1zXlSA?si=JoxZfUfYkHwWOCpw

*Що називають Великим кордоном?

*Назвіть народи, що проживали в степу на землях колишнього Хозарського каганату.

*Яке походження назви печенігів?

*Впродовж якого часу тривала загроза печенігів на південних кордонах Русі-України?

*Яким країнам загрожували печеніги, окрім Русі-України?

Домашнє завдання:

***Прочитати §13.**

***Запишіть основні відомості про кочівників: хозарів, печенігів, половців.**

***Повторити тему «Правління Я. Мудрого».**

**Завдання надсилайте на освітню платформу Human або на ел. адресу
nataliarzaeva5@gmail.com**

Бажаю успіхів у навчанні!